

A Magyar Állami Operaház díszleteinek változása 1991-től 2016-ig

A DLA értekezés tézisei

A DLA értekezés kutatási témája a MÁO díszleteinek változása 1991-2016 közötti negyedszázad alatt.

A DLA értekezésem legfontosabb állítása, hogy korszakos változás történt a díszlettervezés elméleti / kreatív, illetve technikai szintjén a vizsgált korszakban.

Az a folyamat, hogy a díszlettervező nemcsak az esztétikus játékeret teremt meg a rendező mondanivalójához, hanem az előadás vizuális világának megálmodásával maga is hozzátesz a rendezői koncepció értelmezéséhez, ugyan már korábban elkezdődött, de a MÁO színpadán a vizsgált időszakban, 1991-2016 között vált dominánssá

Kutatási lépéseim a következők voltak:

1. A díszlet definiálása, miben különbözik egy operadíszlet más díszletektől.
2. Az opera díszlettervezés előzményei a MÁO-ban, ennek technikai feltételei a színpadtechnikában és a díszletgyártásban, valamint milyen nagy mesterek alkottak az ezt megelőző időszakban.
3. Az általam vizsgált időszak bemutatóiból kiválogattam a MÁO nagyszínpadi bemutatókat és 5 kiválasztott előadáson keresztül elemeztem, hogy milyen fontos változások történtek a díszlettervezésben 1991 és 2016 között.

Az elemzés szempontjai az 5 előadásban:

- a) Rövid történeti kitekintés
- b) A darab kiválasztásának oka

- c) Alkotói koncepció
- d) A díszlet / látványterv szerepe a rendezői mondanivaló / olvasat közvetítésében, árnyalásában
- e) A vizualitás szemantikája az előadásban
- f) A kortárs művészet hatása a díszlet / látványtervre
- g) A díszlet / látványterv technikai kihívásai, színpadtechnika, anyagválasztás, mint inspirációs forrás
- h) Konklúzió

Az 5 előadást úgy választottam ki, hogy azok stílusa és technikája nagyon különböző legyen, valamint olyan előadások legyenek, melyek mérföldkőnek számíthatnak a vizsgált időszak díszlettervezési és technikai megújulása szempontjából.

A vizsgált előadások és az általam megállapított konklúziók a következők:

Alban Berg: Wozzeck

Premier: 1992 május 29.

Rendező: Nagy Viktor

Díszlettervező: Antal Csaba

A díszlet magában is egy vizuális élmény, mely nem csak illusztrálja a drámai helyszínt, hanem olyan teret teremt, mely maga is mesél és tovább gondolásra készíti a nézőt.

Minden forgó és mozgó elem, az arányok, a színek, illetve azok hiánya, a fények és az árnyékok, a nyílásszélek megvilágítása, a króm nikkal hideg csillogása, a víz jelenléte mind-mind hozzátesz a rendezői szándékhoz.

Technikai szempontból azért érdekes, mert minden elem külön-külön forog, egyben is forog, egyben is mozog vertikálisan és horizontálisan is. A króm nikkal és a víz használata újdonság, nem volt jellemző eddig.

Bartók Béla: A kékszakállú herceg vára

Premier: 1993. február 20.

Rendező: Nagy Viktor

Díszlettervező: Makovecz Imre

Makovecz Imre díszlettervezői zsenialitása abban rejlik, hogy a mítoszok, a vallás, az ősi hagyományok és a népi motívumok szimbólumait integrálja, együtt használja fel. Összeköti a múlt narratíváit és vizuális világát a jelennel és a jövővel.

Az ősi szimbólumok rendkívül kreatív felhasználásával megteremti azt a sajátos történetet, ahol közös identitásunk alapján otthon lehetünk a világban. Organikus stílusa olyan anyagokat és olyan motívumokat használ, mely egyszerre ismerős a régi korokból, és egyszerre teremt meg régi és az új szokatlan, mégis megnyugtató kapcsolatát.

Makovecz Imre stílusának megjelenése az Operaház színpadán forradalmi újítás volt vizuális szempontból, és abból a szempontból is, hogy a tovább élő hagyomány jelent meg vele az Operaházban.

Technikai szempontból ez a díszlet túlzott méretei, építési-bontási-szállítási ideje miatt repertoár színpadi körülmények közé nem való.

Richard Wagner: A Rajna kincse

Premier: 1993. február 20.

Rendező: Nagy Viktor

Díszlettervező: Csikós Attila

Az előadás jelentős arzenálját vonultatta föl a létrehozásának idején már elérhető technikáknak, anyagoknak: gépek, eszközök, hidraulika, lézer, direkt-indirekt világítás.

Az alvilág – föld – víz – levegő – égben játszódó Niebelung történet elmesélését kiválóan szolgálja ez a lehetőség.

Csikós Attila díszlettervezőnek olyan díszletrendszert kellett kitalálnia, mely egységes és technikailag a Ring 4 estés előadásait egyaránt kiszolgálja.

Évente került egy-egy új rész bemutatásra, és a negyedik évben is ugyanazt a lézert, fekete lakkpadlót és hidraulikát használta, amit a tetralógia első részében, a Rajna kincsében.

Richard Strauss: Elektra

Premier: 2007. november 28.

Rendező: Kovalik Balázs

Díszlettervező: Antal Csaba

Kovalik Balázs látomásos operarendezései nagyon fontos állomásai a MÁO színpadán ezidőben végbemenő vizuális változásnak.

Az Elektra előadás helyszíne, mely tulajdonképpen egy egyterű díszlet, aminek csak a felső szintje mozog, belehelyezi a történetet egy modern, kiszáradt, víz nélküli medencébe, mely a megtisztulást lehetetlenné teszi.

A kiszáradt fürdő/sírbolt Elektra maga, aki képtelen a megbocsátásra, a palota szintje, ahol állandó fürdéssel próbálják jól érezni magukat azok, akik megpróbálják folytatni a normális életet. A felbillenő kupola, mely a lelkiismeretet, és a kizökkent világot is jelképezi. És mindenki belehal, senki sem tudja ezt a helyzetet ép lélekkel megúszni.

A díszlet beépítésének lerövidítése rendkívül összehangolt díszítői csapatmunkát igényel.

Jean-Philippe Rameu: Hyppolite és Aricie

Premier: 20013. június 26.

Rendező: Káel Csaba

Díszlettervező: Szendrényi Éva

Rameau operája meseszerűen közelít a témához, világokon át vezeti a nézőt/Alvilág, Istenek világa/ mely lehetővé tette az alkotóknak, hogy egy elemelt, nagyvonalú, a kozmoszt átszövő, grandiózus vizuális koncepciót teremtsenek, mely a MÁO színpadán megteremti a fantasy filmekkel vetekedő 3 dimenziós univerzumot.

A díszlet, a jelmez, a vetítés és a világítás segítségével az alkotók megteremtik azt a szürreális teret, ahol a teljes dráma az Univerzum színterébe emelkedik. A tér a díszlet, a vetítés, és a világítás segítségével filmszerűvé válik, olyan 3 dimenziós filmmé, amelyben alig érvényesek a fizika szabályai.

Konklúzió

Az előadások elemzésével bizonyítást nyert, hogy a vizsgált időszakban a magyar operajátszás képi megjelenése, vizuális világa eljutott a reprodukáló formából az interpretáló előadások sorozatához.

Magyarországon is lezajlott az a folyamat, mely a nyugat-európai és az egyesült államokbeli operaházaknál már az 1960-70-es években megtörtént.

- A rendező a rendezői koncepció részeként választott díszlettervezőt az előadásokhoz, mert a vizuális koncepció szerves részévé vált a rendezői mondanivalónak / üzenetnek.
- A rendszerváltás után megnyílt lehetőségeknek köszönhetően a nyugati képzőművészeti és esztétikai eredmények sokkal gyorsabban jutottak el a MÁO színpadára.
- Gyakori volt külföldi alkotógárdák meghívása (például Helmut Schörghofer, Andrejs Zagars, G. de Bosio, Armand Bernard, Jirzi Menzel, M. Znaniecki, Stefano Poda rendezők), ugyanakkor sok rendezőnk és díszlettervezőnk kapott meghívást külföldi operaházaktól, így kölcsönhatás is létrejött.

- A díszletek változását elősegítette, hogy A MÁO színpadtechnikája is megújult. Lehetővé vált a díszletekkel való kísérletezés, virágzott a belső műhelymunka. Ennek nyomán változatos díszletmozgatások nagy számban jellemezhetők az előadásokat (például út-idő szinkronú programozott mozgatások stb.).
- Erőteljes megújuláson ment keresztül a világítás-, a vetítés-, az animáció- és a videotechnika.
- Új anyagok jelentek meg a díszletgyártásban.

A változások okai között szerepel az általam vizsgált időszakban az is, hogy a közönség oldaláról is megjelent egy igény, amelyet Udo Bermbach nagyon találóan fogalmaz meg 1996-ban: „A világ vizualizálódása és a kommunikáció individualizálódása olyan fejlemények, amelyek meghatározó módon hatnak ki a modern társadalmak önképére, valamint a fiatal nemzedékek szocializálódására s nevelésére, s még az idősebb nemzedékek magatartási stílusait is jelentős mértékben befolyásolják.”¹

A fent említett folyamatok ma is zajlanak, sőt valószínűleg a jövőben is folytatódni fognak, így ez a tendencia megállíthatatlan.

---

¹ UDO B E R M B A C H: A JÖVŐ OPERÁJA - EGY POLITOLÓGUS MEGJEGYZÉSEI
Színház c. folyóirat 1996. novemberi száma, 7. oldal